

17374

2-41950

Dr. A. V. S.

Ս Ի Մ Ա Կ

Am 1936

in 15

ԵՒ „ՆԱ ՅԱՂԹԵՑ“

(Մի իրական պատկեր)

Գիրք 2 կողմ

891.99
V-50

ԹԻՖԼԻՍ

Տպարան «Հասկրոմնո» Նիդաւեա. № 17.

1911.

ԵՒ «ՆԱ ՅԱՂԹԵՅ»

(Մի պատկեր իրականութիւնից)

I

188.... թուականն էր. էջմիածնի լուսաճաճանչ դմբէթը փողփողում էր մայր մտնող արևի շեղ ճառագայթների տակ ծիածանի ակնախտիղ ու խարուսիկ գոյներով: Աշնան մեղմ դեփիւռը թեթևութեամբ սըվտվացնում էր ծառերի տերևները ու անցնում գէպի Սուրմալուի առապատը «շմտ շմտ բարև» տանկելով Արագածի հրաշագեղ լանջերի բուրաշատ ծաղիկներից և Վաղարշապատի փարթամ այգիներից:

Ճեմարանի հիւսիսային կողմի բակը մի սրտաշարժ տեսարան էր ներկայացնում: Ամբողջ աշակերտութիւնը, բոլոր ուսուցիչները հաւաքուել էին մի բարձրահասակ ու գեղադէմ երիտասարդ հոգևորականի շուրջը և գնաս բարև էին մաղթում նրան. նրա խոշոր ու փայլուն աչքերից թափւում էր հեզութիւնն ու միամտութիւնը, բայց կիտուած յօնքերն ու մի քիչ հաստ, սեղմուած շրթունքները վրկայում էին, որ նա առնական հոգու ու հաստատ բնաւորութեան տէր է:

Ուսուցիչները քաջալերում ու ցուցմունքներ էին տալիս այդ համարեա դեռ պատանի կրօնաւորին, իսկ ընկերները փաթաթւում էին ու լալիս սրտանց.— «ախ սիրելիներս, առաց նա զգացուած, ես գնում եմ և յուսով եմ, որ կվերադառնամ, բայց աղօթեցէք, որ պարզերես — տղամարդու պէս վերադառնամ»։ Էլ չկարողացաւ շարունակել, յուզմունքը խնդրեց նրան և նա կառք նստելով, անձնատուր եղաւ իր սրտի փղձկոցին. դառն ու քաղցր, անցեալի ու ապագայի մտապատկերները պաշարեցին նրան։

II

Եւ նա գնաց, գիտութեան ծարաւը հոգում, ոսկէ երազների ցնորքը սրտում, յուսալով հասնել իր տենչած բարձրութեանը գիտութեան ասպարիզում։ Կառքը գնում էր և նա իր պատանի հոգու վառ ցնորքներով վերասլանում էր դէպի հեռաւոր ապագան, երբ իր ընկերակիցներով շրջապատուած, — գիտութեան, ճշմարտութեան ղէնքերով զինուած կվերափոխեն հայկական ճնշուած ու թշուառ եկեղեցու ընկած կացութիւնը, նոր կեանք, նոր հոգի, նոր շունչ կմտցնեն նրա մէջ։ Երբ անսխառնի իրականութեան բաղմաթիւ խոչ ու խռթերին յաղթելով, կհասնեն այնպիսի բարձրութեան — թէ ի-

րենց դիտական աշխատութիւններով, թէ քաղաքական նշանակութեամբ և թէ վերանորոգչական կազմակերպութեամբ — որ բոլորը ստիպուած կլինին պնդել, թէ — այո, հաստատ որոշման, անխախտ երդման և անդուլ աշխատանքի առաջ դրժուարութիւն չկայ։

Այսպիսի մտքերով ու յոյզերով էր գերաւում երիտասարդ սքեմաւորը, որ ճեմարանից դուրս եկած չլինելով, աշխարհին կեանք տուող ու աշխարհը քանդող միւս յոյզերի մասին տեսական գաղափար ունէր միայն։ Եւ նա գնաց, բայց այնպիսի զօրեղ յոյզերի, հոգու խորքերը ցնցող զգացումների պիտի պատահէր, որ այդ ժամին իսկի մտքովն էլ չէին անցնում։

III

Անցել էր երկու տարի։ Վահանը (այսպէս էր երիտասարդի անունը) նստած էր մի կոկ, գեղեցիկ, բայց շատ համեստ սենեակում և պարապում էր։ Նրա սենեակի կահաւորութիւնը շատ պարզ էր. երկու աթոռ, մի հասարակ մահճակալ ու մի զրասեղան, որը սակայն բեռնաւորուած էր բազմաթիւ հաստափոր գրքերով։ Գրասեղանի վերեւ կախած էր էջմիածնի ու Ճեմարանի փոքրագիր նկարները, իսկ վրան շատ գերմաներէն գրքեր կային

բացած — բոլորը գիտական աշխատութիւններ:

Վահանի կենդրոնացած արտայայտութիւնն ու հաւաքուած յօնքերը ցոյց էին տալիս, որ նա զբաղուած է շատ լուրջ: Ժամեր անցան, բայց նա անշարժ պարպուում էր: Երեկոյեան վերջալոյսը բարձրայարկ տներէ տանիքներից անդրադառնալով ընկնում էր ներս և նրա գեղեցիկ ու մտազբաղ դէմքին համալքելի խորհրդաւորութիւն էր տալիս:

Յանկարծ բացուեց հարեան սենեակի դուռը և ներս մտաւ մի մրայօն, երիտասարդ գերմանուհի, կանգնեց Վահանի ետեւը և սիրով ու խանդավառութեամբ նայում էր նրա սեւաթույր խոպոպներին ու զմայլուած ժպտում: Վահանը չնկատեց նրան և հանգիստ պարապում էր: Զինախճան կամաց մի երկու քայլ արաւ ու իր գեղեցիկ գլուխը հանդարտ իջեցրեց Վահանի ուսին: Վահանի դէմքի վրայով մի թեթեւ ամպ անցաւ, բայց նա իսկոյն ժպտաց ու աչքերը բարձրացրեց գրքից:

— Ա՛խ Զինա, ի՞նչ յափշտակութեամբ կարդում էի կ'ս.

— Է՛հ, ի սէր Աստուծոյ քիչ պարապելը, քիչ մեղք ես ախար:

— Ո՛չ սիրելիս, ես իրաւունք չունեմ քիչ պարապելու. չէ՞ որ դու այդ լաւ գի-

տես: Քանի՛-քանի՛ անգամ բացատրել եմ քեզ, թէ ինչ յոյսեր են կապուած իմ այս երկար պարապմունքների հետ, սաաց Վահանը ու շուտ եկաւ, գրկեց Զինայի գլուխը: Նրանց հայեացքները հանդիպեցին իրար:

— «Ու՛հ Զինա, Զինա, չէ՞ որ չպիտի խանգարես ինձ, չէ՞ որ տանջում ես ինձ իզուր տեղը, յոգնած խօսեց Վահանը, լռեց և գլուխը իջեցրեց առաջը դրած բաց գրքին. լռեց և Զինան:

— Բայց Վահան, մի՞թէ դու չէիր ասում, որ սիրում ես ինձ ու շատ ես սիրում, ասաց յուսահատ — ընկճուած Զինան:

— Այո՛, հոգիս, հիմա էլ եմ ասում, միշտ էլ կ'ասեմ, որ սիրում եմ քեզ, շատ-անչափ, դու էլ ինձ ես սիրում, ես այդ զգում եմ, բայց չէ՞ որ այն էլ եմ ասել, թէ մեր սէրը վերացական պիտի լինի և որքան հեռու լինենք, այնքան աւելի վառ ու անկեղծ կ'լինի:

— Ուրեմն Պատուհանական սէր:

— Ուզում ես Պատուհանական անուանիր, ուզում ես Սոկրատեան, բայց մեր պայմանը, այսինքն իմ պայմանը քեզ լաւ յայտնի է, որ մենք սիրելու ենք իրար իբրեւ ընկերներ, իբրեւ քոյր ու եղբայր. որ ես արդէն կապուած եմ մի թշուառ

եկեղեցու ապագայ յոյսերի հետ և որ վերջապէս մեր սիրոյ պատճառով դու երբէք չպիտի խանգարես ինձ, վերջացրեց նա իր երկար նախադասութիւնը հեալով և նայելով ուղիղ Զինայի աչքերին:

—Ներքի խնդրում եմ, ներքի սիրելի Վահան, էլ չեմ խանգարիլ, էլ չեմ վշտացնիլ, գիտեմ, որ ես թշուառ եմ և այդ է գլխաւորը, ասաց Զինան լացակումած և շարժուեց տեղից. կանգնեց ու մնաց քարացած, աչքերը դետին գցած: Երկու րոպէ երկուան էլ լուռ էին ու յուզուած:

—Է՛հ սիրելիս, ես ինձ ամենեւին թշուառ չեմ համարում, որովհետեւ կայ մի ապագայ, ոգևորութեան մի աղբիւր, որ ինձ թե է տալիս, բացի դրանից ես շարունակ պարապում եմ և ամենեւին ժամանակ չունիմ մտածելու թշուառ եմ թէ երջանիկ,—ասաց Վահանը քմծիծաղով, վեր կացաւ ու սկսեց հանդիստ քայլել սենեակում: Զինան գլուխը բարձրացրեց, ուզում էր խօսել, յանկարծ հարեան սենեակից լսեց իր անունը և արցունքի միջից ժպտալով Վահանին, արագ անցաւ գնաց:

Վահանը մնաց մենակ. նրա գեղեցիկ դէմքը պատեց տխրութեան քօղով. երկար չկարողացաւ շրջել ու յուսահատ ընկաւ աթոռին, նորից գլուխը դրեց բաց

գրքի վրայ: Նա կուռւմ էր ինքն իր հետ, նա տանջուում էր: Նրա աչքերից արցունք չէր թափւում, բայց փոքրիկ մանուկի նման հեկեկում էր նա:—Ա՛խ, անիրաւ դիպումած, ինչո՞ւ հանդիպեցինք մենք միմեանց, որ այսպէս տանջուենք: Խեղճ, թշուառ աղջիկ, ասում էր ինքն իրեն, ու այդ միտքը այրում էր նրան:—«Իսկ եթէ չթողնեմ Զինային... Զէ՛ որ, եթէ ուզենամ, իմ պրօֆեսորների վկայութեամբ գիտական փայլուն ասպարէզ է սպասում ինձ, հէնց այստեղ—Գերմանիայում: Նա հանգստանում էր, մէկը միւսից դրաւիչ հեռանկարներ շարւում էին նրա առաջ. Բայց...—բայց ի՞նչ կլինի իմ ուխտը, իմ նպատակը... ու նա ցնցւում էր ու նորից մտածում. երեակայութեան առաջ ուրիշ պատկերներ էին գալիս: Հայրենիքում անէծք են կարդում իր հասցէին իբրեւ մի խարբբայի, տմարդի, թոյլ հոգու ու կամքի ուժից զուրկ փալասի, հները ծաղրում ու ոտնատակ են տալիս նրա ընկերներին ու նրանց պատիւը...»

—Ո՛չ, յանկարծ ճշաց նա, վեր ցատկեց տեղից, կարծես թէ մէկի հետ վիճելիս լինէր.—հազար Զինա ու հազար կանացի սէր ինձ չեն կարող իմ ճանապարհից շեղել: Սա շատ լաւ է. ես իսկական առաքինի մարդ չեմ լինի, եթէ այսպիսի

բովերով չանցնեմ»։ մտածեց նա արդէն հանգստացած։

IV

Այն օրից, երբ Վահանը ապրում էր Զինանից տանը, երբ առաջին անգամ այդ երկու երիտասարդների կրակոտ հայեացքները հանդիպել էին իրար, նրանք սիրել էին միմեանց մատաղ ու կոյս սըրտի անկեղծ բռնկմամբ։ Ծիշտ է, Վահանը զիտէր, որ ինքը իրաւունք չունի, ըստ իր տուած խոստման, սիրելու և սէր խոստանալու որևէ կնոջ, բայց սէրը յաղթում էր նրան ու ինքն իրեն հաւատացնում էր—թէ այն, սիրում է, բայց երբէք իր ուխտից յետ չի կանգնել, երբէք Զինայի հետ չի կապուիլ։ Նա վստահ էր իր հաստատակամութեան վրայ և յամառ կերպով կոռուում էր իր սրտի թելադրութեան հետ։ Շատ, շատ անգամ էին վիճել նա և Զինան, թէ որ զգացումն աւելի զօրեղ է՝ սիրոյ թէ պարտականութեան և որը կյաղթէ։ Վահանը միշտ պնդում էր, որ թէև կեանքի մէջ աւելի շատ սէրն է յաղթում, բայց պատահում են զէպքեր էլ, երբ պարտականութիւնն է յաղթում։ —«Եւ այս անգամ ես կ'յաղթեմ» վերջացնում էր նա։

—Ո՛հ, ես կ'յաղթեմ, կրկնում էր չարահաճ կերպով Զինան։

— Այդ ապագան ցոյց կտայ։

— Էլ ի՞նչ ապագայ, — միթէ դու ինձ չեմ սիրում։

— Սիրում եմ, այո՛, իբրև մի գեղեցիկ հոգու, զմայլելի արտաքինի տէր ընկերոջ և ոչ իբրև մի կնոջ։

— Դա շատ անսովոր է միայն, — ասում էր Զինան, բայց զգում էր, որ շատ էլ հեշտ չէ այս յամառ ասիացուն իր մտքից յետ կանգնեցնելը։ — Ինչպէս երևում է, մտածում էր նա, սրա հակայական կազմուածքի մէջ, հզօր էլ կամք կայ։ Եւ միթէ իրօք սա պիտի յաղթէ ինձ... Սրանից այն կողմը էլ չէր կարողանում մտածել. — այդ սոսկալի էր նրա համար։

V

Անցել էր էլի երկու տարի. սիրոյ բռնկման ու հակաճառութեան էլի բազմաթիւ դէպքեր էր տեղի ունեցել Վահանի ու Զինայի մէջ։ Շատ անգամ էր Վահանը ապացուցել, որ իր խօսքի տէրն է, որ երբէք իր պարտաւորութիւնները չի զիջիլ Զինայի սիրուց առաջացած ցանկութիւններին բաւականութիւն տալու համար, բայց Զինան դեռ չէր յուսահատւում. նա դեռ երևակայում էր, թէ հրաժեշտի Ժամին Վահանը կ'ընկճուի և «ինքը կ'յաղթի»։

Գարնանային մի հրաշագեղ օր էր։

Թէև շատ շուք չէր, բայց նստակեաց մարդիկ ձգտում էին երեկոյեան զով պահուն շտապել դէպի ծառազարդ զբօսավայրերը օդ ծծելու, և հանգիստ առնելու:

Վահանը այդ օրը տուել էր իր վերջին քննութիւնը. աւարտում էր ոչ սովորական ուսանողների նման, այլ իր ընդունակութեան, աշխատասիրութեան ու գիտական պաշարի համար արժանանում էր այնպիսի կոչման, որ շատ քչերին է յաջողւում, մանաւանդ օտարազգիներին: Չնայելով այս բանին, նա մտադրաւ էր ու տխուր: Երեք օրից յետոյ գնալու էր Անգլիա, թէ ճանապարհորդելու և թէ անդրիւքէն սովորելու: Ձինայի հետ պէտք է վերջին անգամ գնային քաղաքից դուրս գտնուող պուրակը զբօսնելու և վերջին անգամ իրար սիրտ բանալու: Վահանը և վախենում էր այդ տեսակցութիւնից, սարսուռ էր պատում նրա հսկայ մարմինը, և սրտով ցանկանում էր գէթ վերջին անգամ զգալ նրա գգուանքը, պարփակել իր յիշողութեան մէջ նրա գեղանի աչքերի մռայլ թախիծը, էլ երբէք չտեսնելու, էլ երբէք չմոռանալու համար:

Ձինան հագնուել էր թեթև, պարզ, բայց ճաշակով ու գեղեցիկ: Արդեօք սովորականից աւելի խնամքով էր կոկուել, թէ ոչ, բայց Վահանին թուաց, որ կար-

ծես այդպէս չքնաղ երբէք չի եղել նա: Մի բոպէ նոյնիսկ վախեցաւ— չլինի թէ յաղթուի ինքը, բայց յետոյ ինքն էլ ծիծաղեց իր այդ մտքի վրայ. — «Վայ իմ տղամարդութեանը, ասաց նա ինքն իրեն, եթէ այսպիսի դժուարութեան առաջ պիտի ընկնուեմ»:

VI

Համարեա լուռ, միայն սովորական իրերի մասին մի-մի խօսք փոխանակելով, անցան նրանք ամբողջ քաղաքը, մտան պուրակը և մի թաւուտքի մէջ շինուած փոքրիկ նստարանի վրայ նստեցին: Ոչ մէկը սիրտ չէր անում խօսել. նրանց աչքերը երբեմն միայն իրար էին առնում և էլի լուռ, միմեանց ձեռք բռնած նստած էին հանգիստ. կարծես ուզում էին արդարացնել բանաստեղծի այն խօսքը, թէ

Աչերուն բոցն երբ մարի,
Դադրի տրովն երբ սրտին,
Լոկ այն ատեն հարկ է, որ
Անդօր շուրթերն խօսին:

— Վահան, ուրեմն դու գնում ե՞ս հա,— վերջապէս խօսեց Ձինան. — բայց գիտե՞ս, որ քո յետևից միայն մի ձիչ կլսուի և այդ ձայնը կլուի ընդ միշտ: Ոչ բարեկամս, այդպիսի բան չի լինիր:

Ես կգնամ, հոգուս ու սրտիս մէջ ունենալով քեզ և քո պատկերը մինչև գերեզ-

ման, իսկ դու, շատ կվշտանաս, բայց չէ՞
որ խելօք ու հասկացող աղջիկ ես...
կանցնի ժամանակ, կամաց-կամաց կնսե-
մանայ յիշողութեանդ մէջ իմ պատկերը
և կհաշտուիս այն մտքի հետ.... ուղում
էր էլի շարունակել, բայց խոհեմութիւն
համարեց լռել:

— Զգիտեմ, կտեսնենք, ասաց հառա-
չելով Զինան ու լռեց: Վահանն էլ լռեց:

Երկար, շատ երկար մնացին այդպէս
լուռ, նոյն իսկ վախճանում էին նայել մի-
մեանց: Զրօնող հասարակութիւնը հե-
ռու էր նրանցից և նրանք էլ կարծես այդ
էին ուղում, որ իրենց խորհրդաւոր լուռ-
թիւնը խանգարող չլինի:

— Է՛հ, որ այդպէս է, բեր նկարներս
գոնէ փոխանակենք, գոնէ իբրեւ մի յի-
շատակ, թէև ես գիտեմ, որ ինձ պէտք
չի գալու.... նորից խօսեց Զինան ու սկսեց
լալ: Նա ընկճուած էր և արդէն հաւատում
էր, որ ինքը յաղթուեց: Նկարը հանեց.
բռնած էր ձեռքին ու լալիս էր: Արցուն-
քի մի կաթիլ ընկաւ նկարի վրայ:

— Է՛հ, Զինա, ինչո՞ւ ես լալիս, տես,
նկարն էլ փչացելիք, ասաց Վահանը բըռ-
նելով նրա ձեռքից:

— Ո՛չ, հանգիստ եղիր, արտասուքս
կաթեց պատկերի հակառակ կողմը. չի
փչացել:

Apr.
2-4195

ՀԱՅՐ
891 99

4-50

ԿԸՐԸՊԵՏ ԵՊ.

ՏԵՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆԻՆ

ՍՐԲԱՋԱՆ ՀԱՅՐ,

ՅԱՐԳԵԼԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ,

2003

Երերուն զրչիս այս թոյլ ու
փոքրիկ խաղը խնդրում եմ քն-
դունեցէք իբրեւ խորին յարգան-
քիս մի դուզնաքեայ առհաստա-
չեայ:

Սիմոն

ՀԱՅ. № 22044

Վահանը վերցրեց նկարը, շուռ տուեց և տեսաւ, որ թուղթը ծծել է արցունքի կաթիլը և մի կլոր, գունատ բիծ է առաջացել. մի բուպէ մտածեց, ապա հանեց գրիչը և մանր տառերով գրեց այդ բծի շուրջը՝ «Արցունքի կաթիլ»:

Զինան արտասուաթոր աչքերով կարդաց գրածը և փաթաթուեց Վահանին: Վահանը կանգնեց, գրկեց նրան և ապա համբուրելով նրա աչքերը, ասաց.— «Իմ այս վերջին համբոյրը վկայ լինի թող, որ թէև «ես յաղթեցի», բայց քո արցունքի կաթիլը երբէք, երբէք ես չեմ մոռանալ:

Վեր կացաւ և Զինան ու անխօս ու լուռ, առանց մի բառ արտասանելու, տուն դարձան:

VII

Երեք օրից յետոյ Վահանը գնաց Անգլիա. մի տարուց յետոյ դարձաւ հայրենիք, նուիրուեց ուսուցչական գործին ու գիտական աշխատութիւնների:

Անցան տարիներ. նա շատ դժուարութիւնների, անյաջողութիւնների ու հաւածանքների հանդիպեց խաւար ու անկերթ շրջապատողների կողմից, բայց առաջ գնաց, բարձր դիրք ու մեծ ժողովրդականութիւն ձեռք բերեց:

Շատ, շատ անգամ էր նա մտածում

44843 - ահ,

29469-63

Զինայի մասին, յիշում նրա ձայնը, ամեն մի շարժումը, նրա խօսքերն, արցունքը. յիշում և տանջում ու երկար մտածում, թէ, մի՞թէ իրօք չէր կարող հասարակութեան շատ պիտանի անգամ դառնալ, առանց հոգևորականի սքեմի, և այն եղբակացութեանն էր գալիս՝ թէ գուցէ այո՛, գուցէ նոյնիսկ աւելի, բայց այժմ երբ ժամանակ է անցել, և երբ մի անգամ հաստատ որոշմամբ ուխտ է կապել, պիտի հաստատ էլ մնայ իր ուխտին:

Նրա խիտ գանգուրների մէջ սպիտակներ երևան եկան, բայց նա երբէք, երբէք չմոռացաւ ոչ Զինայի պատկերը և ոչ նրա «արցունքի կաթիլը», բայց միշտ այդ պատկերին նայելիս, մեղմ ժպտով ասում էր ինքն իրեն.

— Այո, ես յաղթեցի, ուրիշ շատ խոչընդոտների էլ եմ յաղթել այնուհետեւ, բայց դեռ շատ բաներ կան իմ առաջ, որոնց պիտի յաղթեմ:

Ու նա վեհ հոգուն յատուկ հաւատով ու յուսով դիմադրում է դեռ շատ արգելքների:

2013

+

ՀԱՅ.ԱՍՄ.
Ը-4195₂

Ծախսում է բոլոր գրալաճառների մօտ:
Գումարով գնողներին գիշում: